

STM 2002

En drottningens jordafärd

Hovkapellet vid Ulrika Eleonoras d.y. begravning 1742

Av Eva Helenius-Öberg

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

En drottningens jordafärd

Hovkapellet vid Ulrika Eleonoras d.y. begravning 1742

Av Eva Helenius-Öberg

Inledning

Genom den kulturella utvecklingen under 1700-talet lades grunden till vårt moderna musiksamhälle. Det var då amatörmusicerandet spreds och fördjupades socialt, så att en inhemsk musikerkår växte fram och ett offentligt konserväsende utvecklades. Det var då ett florerande ordensväsende och nya musiksällskap erbjöd plattformar för såväl offentligt som privat musikutövning. Det var då andra krav på musikundervisning sprängde gamla, av kyrka och skråväsende präglade former på vägen mot en skola, där alla med tillräcklig musikbegåvning kunde vinna inträde. Den gustavianiska tidens blomning, som bl.a. såg Musikaliska akademiens grundande och Operans födelse, skulle inte ha varit möjlig utan de förutsättningar för ett brett musikliv frihetstiden skapade.

Den man som genom 30 års osjälviskt arbete bröt isen för denna utveckling var Johan Helmich Roman, hovkapellmästare, tonsättare, lärare, konsertarrangör, "folkbildare" m.m. Även om Roman var knuten till hovet, som alltjämt var smakledande bland adel och borgerskap, hade han ett program att föra ut god musik till en bredare allmänhet. Vad som spelades vid hovet spreds omgående ut i landet genom kontakter mellan yrkesmusiker (hov-, kyrko- och militärmusiker) och amatörmusiker, inte minst i lärare-elevrelationer, vilket avspeglas i bevarade musikaliesamlingar. Denna avskriftsverksamhet är en viktig nyckel i arbetet att rekonstruera hovkapellets frihetstida notbibliotek, som är skingrat och utspritt i ett flertal samlingar. Att studera en grupp av musiker och dess samspel med andra sektorer av musikliv och samhälle har tidigare givit problem för frihetstidens del. Här har *Utile Dulcis* och Musikaliska akademiens matriklar från seklets andra hälft varit dominerande källor. Med en nyligen utkommen studie över de musiker som medverkat vid rikshögtidligheterna 1751, då Fredrik I begravdes och Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika kröntes, flyttas möjligheten till jämförande studier tjugو år bakåt i tiden från ca 1770 till ca 1750 (B. Bengtsson 2001). När nu listorna påträffats över de musiker som engagerats till rikshögtidligheterna 1741 och 1742, då Ulrika Eleonora d.y. bisattes och begravdes, flyttas den bakre gränsen ytterligare ca tio år till tiden runt 1740.

1751 års musikaliska satsningar skulle inte ha varit möjliga utan utvecklingen

Se också illustrationen på omslagets framsida samt bildtexten s. 4

under 1740-talet, då bl.a. ytterligare en orkester, tronföljaren Adolf Fredriks kapell, 1743 kom till Sverige. På samma sätt kan inte situationen ca 1740 förstås utan möjligheter att undersöka förhållandena under 1730-talet, vilka i sin tur i mycket vilar på den av Roman under 1720-talet genomförda uppräckningen av hovkapellet och hovmusiken. Ju fler sådana, över lång tid utspridda punktundersökningar som kan göras, desto djupare blir perspektiven socialt och musikaliskt på det sekel som blev en spjutspets in i det moderna musiksamhället.

En drottningens död

Klockan kvart över åtta på morgonen den 24 november 1741 avled efter en kort tids sjukdom Ulrika Eleonora, Karl XII:s syster, Sveriges drottning. Någon politisk roll hade detta det sjunde och yngsta barnet till Karl XI och Ulrika Eleonora d.ä. aldrig spelat, trots att hon en kort tid efter skottet vid Fredrikshald varit landets regent och vid två senare tillfällen temporärt övertagit regentskapet.² Men även om Ulrika Eleonora knappast var någon politisk begåvning, gjorde hon viktiga insatser i ett aldrig sviktande stöd för utbildning, konst och kultur, som hon understödde med stipendier och bidrag ur sin personliga handkassa. Känslösam var hon av naturen med ett varmt medlidande med människor i fattigdom och nöd, men också envishet och nyckfullhet tillhörde hennes personlighet. Enkelt och gudfruktigt hade hon levat, inte utan smärta dog hon.³

Tidigt föräldralös uppfostrades hon av sin farmor, den strama Hedvig Eleonora, och jämte sin syster Hedvig Sophia och bror Karl, vilka var de i syskonskaran som nådde vuxen ålder, hade hon tillägnat sig en bildning som utom språk och de vanliga kvinnoslöjderna konst och musik även omfattade geografi, historia, politik, moral och framför allt teologi, ämnen som avspeglar sig i hennes bibliotek.⁴ Att hon också läst sina böcker omvitnas av de kommenterande marginalanteckningar hos skrivit i dem. I hennes tidiga hovstater upptas utom en informator bl.a. en sekreterare, en "fransöska" och "1 Informator i ritande". Till hennes lärare hörde Antonio Papi (d. 1740), fransysk och italiensk språkmästare vid Uppsala universitet som skulle komma att uppvakta sin elevs gemål Fredrik I med en hyllningstext på dennes födelsedag den 17 april 1725, till vilken Johan Helmich Roman komponerade kantaten *Festa musicale* (HRV 602). Italienska, franska och tyska grammatikor torde liksom motsvarande lexika i hennes bibliotek erinra om bl.a. Papis undervisning. De

-
2. Det skedde då Fredrik I reste till Kassel 1731 och då han var sjuk under 1738 års riksdag.
  3. En relation om Ulrika Eleonoras sista sjukdom och död finns i RA, K 258 (svenska drottningars arkiv, Ulrika Eleonora d.y., handlingar rörande levnadsförhållanden och egendom).
  4. Ett flertal förteckningar över hennes bibliotek från skilda tillfällen finns i KB, sig. U 208, U 209 och U 233 samt i hennes bouppteckning i RA, K 258.

samiska böcker hon ägde hade som ett led i svenska kyrkans missionsverksamhet att genom "flitig underwisning bringa Lapparne ifrån deras hedniska mörker til den sanna Gudens rätta kännedom" och tryckts på kunglig bekostnad.⁵ Även modersmälet gav hon uppmärksamhet, ett intresse hon delade med sin hovkapellmästare.

Liksom modern hade Ulrika Eleonora d.y. konstnärlig begåvning, och möjligen var David Klöcker Ehrenstrahl hennes förste introduktör i konstens värld (Holst 1956 s. 38). Musiken skattade hon dock högre. Säkerligen undervisades hon i tonkonsten av en hovmusiker av rang, kanske hovkapellmästaren Anders von Düben som var bror till Emerentia von Düben, hennes kammarjungfru och förtrogna sedan 1690.⁶ Hennes kassaböcker för åren 1712–1714 visar att hon regelbundet understödde hovkapellet ekonomiskt.⁷ Även vice hovkapellmästaren Buchholtz blev ihågkommen, liksom språkmästaren Papi.⁸ Porträttmålaren och miniatyristen Johan Starbus erhöll den 9 januari 1713 100 dal.smt "zu eine seine reise", men om de 40 dal.smt hon den 28 mars 1714 gav "An ein Cappellist" kommit unge Roman tillgodo, går förmodligen aldrig att klarlägga.⁹

Klavikordet eller cembalon bör ha varit Ulrika Eleonoras instrument. I Kungliga biblioteket finns en klavertabulatur (sig. S 176; Rudén 1981, S 3), där det bruna bandet bär hennes krönte monogram i guld. Den lilla volymen innehåller övervägande danssats (Gaultier, Mouton m.fl.) och bör ha skrivits ut ca 1700. Hennes notbibliotek skingrades tidigt liksom hennes arkiv men kan till en del identifieras genom hennes monogram och karaktäristiska påteckningar.¹⁰ Däribland märks fyra verk av Roman – kantaten till Fredrik I:s födelsedag 1725, *Festa musicale* (HRV 602;

-
5. Citatet ur Carl Fredrik Stenhagen, Den stormäktigste konungs och herres, konung Friedrich den förstes, ... personalier, upläsne wid des kongl. Begräfning, som skedde uti kongl. Riddarholms kyrkan, i Stockholm den 27. septemb. 1751. Stockholm 1751 (tr. Pet. Momma), s. 22. Det rörde sig om Pehr Fjellströms Dictionarium sueco-lapponicum, hans Grammatica lapponica och hans översättning av Olof Swebilius' förklaring över Luthers lilla katekes, samtliga tryckta i Stockholm 1738 (Joh. L. Horn).
  6. Den musikaliskt mångsidige von Düben torde ha spelat bl.a. viola da gamba och klaverinstrument. Några år före 1726 ansvarade han även för undervisning av de e.o. hovsångerskorna Sophia Schröder och Judith Tischer. Den förra hade han "icke allenast af egne medel sielf påkåstat, at blifwa än färdigare uti Musiquen och Sångkonsten, utan och henne föda och underhålla uti mit huus". Vid sin död efterlämnade han en samling musikinstrument, vari bl.a. ingick "1 Clav-Cimbal med 4 stämmor" (Hovkontoret E I:17 s. 153–155 respektive Kjellberg 1779 s. 403).
  7. RA, K 258, kassabok 1712–1713, 31/12 1712 "An die Cappel gegeben 120 dal.smt" samt 24/II 1714 "An die Capelle 120 dal.smt". Även kapelldrängen fick sistnämnda datum ett bidrag om 10 dal.smt.
  8. RA, K 258, kassaböcker 1712–1714, Buchholtz 31/12 1712 och 24/II 1714 med 60 dal.smt var gång, Papi 25/6 1714 med 80 dal.smt.
  9. RA, K 258, kassabok 1714. En anteckning 25/II 1714 om 20 dal.smt "An den gewesenenen Rathshern Kellner" syftar troligen på organisten David Kellner, medan "eine Arme Trompeters Wittwe", som 24/I 1714 hjälptes med 20 dal.smt, förmodligen får förbli anonym.
  10. Ulrika Eleonoras almanackor 1699–1739 återfinns i riksarkivet (RA), Cronstedtska almanacksamlingen vol. 3. Kassaböckerna förvärvades 1978 av RA från privat ägare. HRV 602 har sekundär proveniens Utile Dulci.

SMB, sig. Ro 3 b, autograf) och till hennes egen födelsedag 1726, *Freudige Bewillkommung* med tonsättarens dedikation på franska (HRV 603; KB, sig. S 166 b), hans XII flöjtsonger, där drottningens exemplar bär ryggtextern ”Sonate på Carlb. 1727” (BeRI 201–212; KB, Svenskt musiktryck) samt hyllningskantaten vid Fredrik I:s återkomst från Kassel 1731, *Wällkommen store kung igen* (HRV 606; KB, sig. S 166 a). Likaså ägde hon kantater skrivna 1725 av Conrad Friedrich Hurlebusch (KB, sig. S 165 och 166), en concerto av Maximilian av Hessen-Kassel med hennes tillägg ”Maximiliano. 1723. in Stockholmo” (KB, sig. S 233) och en volym *Airs spirituels* med datering den 1 januari 1718 i Stockholm (KB, sig. S 234).¹¹

Men nu var drottningen död och musiken tyst. Landsorg påbjöds, under vilken alla spektakler och konserter inställdes från november 1741 till nyåret 1743.

Rikshögtidligheterna 1741 och 1742

Källorna till vad som i musikaliskt hänseende tilldrog sig vid Ulrika Eleonoras bisättning den 5 december 1741 och begravning den 1 december 1742 har inte inbjudit till forskning på samma sätt som rikshögtidligheterna 1751, då först Fredrik I bisattes och begravdes och det nya kungaparet Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika därefter kröntes. Den källa som oftast citeras är Romans brev av den 14 januari 1743 till svenske ministern i London Carl Magnus Wasenberg (d. 1743) som hjälpt Roman att förvärva musikalien avsedda för begravningen (I. Bengtsson 1955 s. 40ff; Helenius-Öberg 1994 s. 135f). Det var Händels *Funeral Anthem* hovrådet Wasenberg haft sådan möda att anskaffa. I detta brev, som är ett av de få där Roman utförligare redogör för sakförhållanden och talar om sina egna upplevelser, visar han sin erkänsla men måste samtidigt ursäkta sig för att verket inte framfördes vid akten i Riddarholmskyrkan utan i stället gjordes vid en efterföljande sorgemusik på Riddarhuset ”under namn af Klagoliud”. Den kungliga begravningen tillät inte ”så lång tid at Hendels composition kunde giöras utan at stympas”, vilket föranledde Roman att berätta vilken musik som klingat i stället. Ett tryckt häfte innehåller orden sorgemusiken på Riddarhuset, varigenom ytterligare en nyckel till musikalisk rekonstruktion av begravningsakten ges.

Två år senare vände sig direktören över hovkapellet Carl Gustaf von Düben till Kungl. Maj:t med anhållan att de överblivna medlen om 747 dal. 22 □ öre silvermynt

---

11. Samtliga dessa volymer i KB har överförts från Gripsholm den 12 juni 1867 tillsammans med bl.a. texthäftet till Romans översättning och musikaliska bearbetning av Benedetto Marcellos *Estro poëtico-armonico* (Helenius-Öberg 1994 s. 76) och ett blad med text till musiken juldagen 1739 i Klara kyrka med hennes påteckning ”den 25. december om tisdagen” (KB, Okat., Vitt. Sv. Andl. Poesi –1771). Även klaverboken S 175 har enligt KB:s katalog tillhört drottningen. Därtill innehåller Oxenstiernas samling i SMB enligt muntlig uppgift några kungliga band (Holm). Samlingen är dock skingrad. Att återfinna dessa band är ett arbete som inte kunnat utföras i detta sammanhang.

från Ulrika Eleonoras begravning skulle användas till att slå en medalj som belöning för de medverkande musikerna (I. Bengtsson 1955 s. 41; Helenius-Öberg 1994 s. 147f). År 1748 efterfrågades redovisning av dessa medel jämte listor, där de medverkande genom namnteckning utkvitterat sina medaljer.¹² Det var hovkamrern Carl von Stenhagen (1661–1749), som i memorial den 3 september 1748 krävde förklaring till varför von Düben som dock uppburit de 747 dalerna ”at deraf låta mynta medalier och de samma till wederbörande af Kongl. Håf Cappellet efter ingifwen Lista, om hwilcken Kongl. Håf Contoiret dock till dato ej haft någon Kundskap, emot quittance lefwerera” ännu inte ”sådant werckstält ehuru Kongl. Håf Contoiret åtskillige gångor derom genom Cappelmästaren Herr Brant, derom låtit påminna”. För att undvika revisionsanmärkningar beordrades von Düben att ”ju förr dess helldre de anbefalte original quittance till Kongl. Håf Cassan aflemna” (s. 478–479). von Düben ursäktade dröjsmålet med att nio medaljer ännu var outdelade, medan merparten av dem utkvitterats redan 1745. I oktober 1748 var emellertid det begärda materialet inlämnat till hovkontoret och bifogades detta års hovstatsräkenskaper.¹³

I ett slag förändras förutsättningarna för forskning kring rikshögtidligheterna 1741–1742. Det är nu möjligt att få bättre grepp om framför allt hur musiken varit organiserad. Namnen på de medverkande kan i de flesta fall identifieras och sammanställas med vad som är känt om yrkes- och amatörmusiker och musikaliesamlingar och avskriftsverksamhet i frihetstidens Sverige. Dock är att beklaga att originalkvittenserna, liksom förhållandet är beträffande 1751 års hovstatsräkenskaper, inte är bevarade, varigenom skriftprov från samtliga medverkande hade kunnat erhållas.

En stark värvning

I sitt brev till Wasenberg talar Roman om att ”en stark värfning giordes och lyckades, så at et större antal här tilförne ej hörtds, som alla gjorde deras yttersta flit”. Listorna över utkvitteringen av 1742 års medaljer ger detta omdöme relief i ett långsiktigt perspektiv. 104 personer belönades – hovkapellet (15 personer), 8 gardeshautboister, 4 hovtrumpetare, 63 främmande hjälpare (varav 3 ”Jungfrur”, dvs. sångerskor, och 60 ”Herrar”), 2 kantorer som ansvarade för instuderingen av sångpartierna, och 10 ”Chor-Gossar” samt en orgelbyggare jämte gesäll. Siffrorna bekräftar omedelbart Romans ord om en stark värvning, då de ”främmande hjälparna” uppgick till 75 av de 101 medverkande (kapelldräng och orgelbyggare oräknade), medan antalet musiker knutna till hovet var 26, se vidare tabell 1 nedan.

De extra musikerna, såväl yrkesmusiker som drivna amatörer, var således i klar

---

12. SSIA, Hovkontoret E I:28 (kungl. brev 1748–1749) s. 478–494.

13. SSIA, Hovstatsräkenskaper II:154 (1748) nr. 260–277.

majoritet. Till de förra hörde oavlönade expektanter vid hovkapellet – Lydert Dijkman, Lillström, Londée, Schernicau, Jonas Åhman – där i vissa fall tidpunkten för första belägget i denna funktion kan flyttas bakåt (Dijkman, Lillström, Schernicau, Åhman). Hit hörde även Gabriel Gärtner som under perioden 1740–1745 tjänstgjorde i orkestern vid Svenska komedien. Andra var kyrkomusiker, domkyrkoorganister (Engelhardt i Uppsala, Lenning i Åbo), organister i Stockholm (Kinström, Lillström, Meijer) eller kantorer därstädes – Bonge som 1744 kom till Hedvig Eleonora församling men redan 1741 fanns i staden, Jerner som tillhört hovkapellets krets sedan 1730 och Schederman som var kantor i slotts församlingen.

Bland de främmande hjälparna fanns också medlemmar av hovkapellisters familjer. Sälunda medverkade Ferdinand Zellbells son Ferdinand d.y., Gustaf Wittes dotter Hedvig och Jonas Högmans dotter Charlotta som redan som 10-åring framträtt såsom sångerska (Walther 1732 s. 316) och sonen Alexander som under 1740-talets början var notkopist under Gudenschwagers inseende. Kapelldrängen Torsten Johanssons son Jacob Torstensson, i hovstatsräkenskaperna antecknad som notkopist 1742 och 1743, som en tid tillhörde orkestern vid Svenska komedien och senare blev hautboist vid Värmlands regemente, bör ha medverkat som instrumentalist. Enligt samma mönster återfinns barn till yrkesmusiker knutna till hovet men utanför hovkapellets stat. Dit hör gardeshautboisten Gabriel Klusmeijers son Johan som även han kom att tjäna vid Svea livgarde (B. Bengtsson 2001 s. 115, 92).

Även barn till yrkesmusiker med verksamhet utanför hovkapellets direkta sfär ingick i 1742 års ensemble. Domkyrkoorganisten och director musices i Västerås Ernst Ferdinand Pape var tidigare knuten till hovet.¹⁴ Sonen Ludwig Ferdinand studerade i Uppsala, där han 1735 disputerade på en avhandling *De usu musices* (preses Johan Hermansson). Carl Dietrich Engelhardt, blivande stadskirurg i Göteborg och arkiater, spelade under sin far Hinrich Christoph Engelhardts ledning i Akademiska kapellet i Uppsala och föreslogs av denne till stipendium i musiken. Engelhardt d.ä. förordade även sin son till tjänsten såsom kantor i domkyrkan 1741.¹⁵ Carl Dietrich kan således både ha medverkat såsom instrumentalist och sångare, även om hans exakta roll är svår att fastställa, så länge notmaterial med påskrifter om musiker saknas.

De båda Engelhardt representerar således en annan urskiljbar grupp bland de främmande hjälparna, nämligen de musiker som tillhörde Akademiska kapellet i Uppsala. Förhållandevis många av de 60 "herrarna" hade studerat eller studerade allt-

---

14. Tillsammans med Baltzar Vetter kom Pape till Sverige 1706 såsom valthornister, införskrivna av Arvid Horn. Han blev inte domkyrkoorganist i Västerås förrän 1708, och mellantiden bör han ha vistats i Stockholm. Hülphers formulering om Vetter, att denne "förblef wid Kongl. Capellet", medan "Pape wart Organist i Westerås", tyder därpå (Hülphers 1773 s. 104).

15. ULA, Uppsala domkapitels arkiv A I:40, 25/9 1741, § 27, enligt vilket Engelhardt rekommenderade Carl Diedrich till kantorstjänsten i domkyrkan. Som medsökande hade unge Engelhardt för övrigt studenten Anders Wesström.

jämt vid universitet, flertalet i Uppsala. Genom Engelhardts terminsvisa förslag till konsistoriet angående musikstipendier ges regelbundet åtta namn ur kapellet. Så kan åtminstone en del av orkesterns medlemmar följas under längre tid. Svarare är det att fastställa kapellets faktiska storlek och få grepp om de individer som exklusive stipendierna ingått i orkestern. Den hetsige Engelhardt har emellertid inkommit med ett otal skrivelser till konsistoriet, där inte sällan kapellister behandlas. Just 1742 förekommer ett sådant ärende, där studenten Nils Gissler beklagade sig över att director musices förbigått honom i förslaget till fördelning av musikstipendier. Engelhardt svarade spydigt att Gissler visserligen tidigare haft stipendium "men då var han icke särdeles för sig kommen". Därefter hade han varit borta från universitetet och "under dess frånvaro har han tappat så mycket, at han intet kan brukas wid Capellet, så framt icke för syn skull, och at underhålla Musiquen, enär andre tillika spela".¹⁶ Gissler försvarade sig med att han "under den tid han varit ifrån Academien, haft tillfälle uti Kongl. Capellet i Stockholm at öfwa sig i Musiquen, och således aldeles intet der af utan fast mer tiltagit".¹⁷ Ordväxlingen visar att medlemmar av Akademiska kapellet kan ha förstärkt hovkapellet inte bara vid större evenemang utan även under mer vardagliga förhållanden, där endast slumpen gjort att det finns källor som belyser detta.

Fem fullmakter lämnades för annan person att utkvittera medaljer. En gavs av Roman som i april 1745 befann sig på Ryningsnäs, där han den 20 denna månad befullmäktigade Gudenschvager att hämta ut sin medalj. För de övriga fyra – Lars Stobaeus och Just. C. Osterman i Stockholm den 11 april 1745 samt Carl Lenning och Eric Lodin i Åbo den 6 juni 1745 respektive den 29 juni 1745 – var studenten Petter Cederhamn ombud. Stobaeus skriver klart att medaljen erhållits "för det jag med Capellet varit tillstädes, wid Högst Saliga Hennes Majjts Jordfärd",¹⁸ vilket antyder att en grupp ur Akademiska kapellet i Uppsala deltog. Eric Duraeus och Anders Wesström, blivande hovkapellist och tonsättare, uppbar musikstipendium. De övriga var Eric Lodin (inskriven 1737) och Pehr Cederhamn (inskriven 1739). Troligen deltog också Samuel Conrad Kempfe (inskriven 1736), Gabriel Kling och Johan Christian Wier (inskrivna 1737) såsom medlemmar av Akademiska kapellet. De torde under sin studietid, liksom Ludwig Ferdinand Pape och Gabriel Gärtner som "öfvade sig flitigt på Capellet i Musik" (Hammarin 1846 s. 215f), ha fått god ensembletränning i universitetsorkestern. Till dem som tidigare tillhört kapellet kan förmodligen även räknas Gustaf Fredrik von Horn (inskriven 1721), Per Ubman (inskriven 1727), Lars Nordling, Lars Jacob Swennerberg och Magnus Valtinsson (Adlerstam),

---

16. UUB, Uppsala universitets arkiv, kansliet A I:85, s. 11 f., 15/12 1741.

17. UUB, Uppsala universitets arkiv, kansliet A I:85, s. 15 f., 17/12 1741. Nils Gissler (1715–1771) blev lektor i logik, fysik och medicin vid Härnösands gymnasium, tillika provinsialläkare i Västernorrlands län, invald i Vetenskapsakademien 30/4 1748 (Dahlgren 1915 s. 46, nr 114).

18. SSlA, Hovstatsräkenskaper II:154 nr 274 och 275.

blivande stiftare av Musikaliska akademien och dess sekreterare 1771–1772 (inskrivna 1729), Carl Aulaevill (inskriven 1732), Carl Friedrich Möller och Petter Tillæus (inskrivna 1733). Aulaevill var bara elva år, då han registrerades såsom student. Han kom från en musikalisk familj, där åtminstone två av bröderna (Fredrick och Jonas) medverkade 1751 (B. Bengtsson 2001 s. 126), och kan, liksom Valtinsson och Tillæus som även inskrevs vid unga år, ha ingått i Akademiska kapellet senare.

Tabell 1: Yrkesfördelning av de medverkande vid 1741–1742 och 1751 års rikshögtidligheter.

Funktion	1741–1742	1751
hovkapellmästare	1 (Roman)	2 (Roman, Brant)
konsertmästare	1 (Brant)	(1, Perichon)
sångerskor	5 (varav två på stat)	5 (varav 4 på stat)
sångare	redovisas bland "hjälparna"	13 (varav 3 ur Ad. Fr. kapell)
hovkapellister på stat	10	10 + 1 tysk musiker (Dorn-rose)
e.o. hovkapellister	redovisas bland "hjälparna"	8
Adolf Fredriks kapell	–	12
kapelldrängar	1	3
gardeshautboister	8	8
hovtrumpetare	4	6
främmande hjälpare	60	35 (varav 9 sångare)
sångansvariga kantorer	2	(3, hade även andra funktioner)
skolbarn	10	42
orgelbyggare	2 (1 mästare, 1 gesäll)	–
Yrkesmusiker totalt	28	65
Summa medverkande	104	145

Bland amatörmusikerna återfinns inte oväntat även personer ur hovstaten. Hovkontrollören Zacharias Sunnerstedt fanns bland violinisterna. Han avled den 31 augusti 1745, innan han utkvitterat sin medalj.¹⁹ Carl Samuel Tystenbergs var kamrer i Slottsbyggnadsdeputationen. Trots att hans bouppteckning inte upptar instrument eller musikalier som avslöjar hans musikintresse, bör identifieringen vara riktig genom

19. SSA, bou 1745:211 upptar "1 Violin med strängar 6:–" men ingen medalj.

kombinationen av namn och närheten till hovet.²⁰ Stallbokhallaren vid hovet Anders Åhman ägde däremot "en skrefwen wisebok" och "en Bunt med noter", varför han kan ha medverkat såsom sångare.²¹ I hovkretsen fanns också vinskänken Johan Hallardt med sonen Johan Fredrik som studerade violin för Per Brant och sedermera såsom posttjänsteman i Stralsund och Wismar ägnade sig åt musikskriftställarskap och lexikografi.

Övrigt speglar de "främmande hjälparnas" sociala tillhörighet den framväxande bildade medelklassen, där de allra flesta fått en boklig bildning. Många hade universitetsstudier i botten för sin yrkeskarriär som vanligen var den civile ämbetsmannens.²² Somliga var med även 1751, ett fåtal också 1771 och 1772, då Adolf Fredrik begrovs och Gustav III kröntes. Många av dem kom att göra en insats i musiklivet som yrkesmusiker, som avancerade amatörmusiker i t.ex. Utile Dulci och som administratörer i Kungl. Musikaliska akademien. Mängden universitetsstuderande ställer de akademiska kapellen i fokus såsom plantskolor för drivna amatörer och den betydelse dessa fick för musiklivet på de orter, där de fick sin dagliga gärning.

En drottningens begravning

Med den pompa som anstod en drottning tog Sverige farväl av Ulrika Eleonora. Bisättningen, som ägde rum i Riddarholmskyrkan den 5 december 1741, var en kort men värdig akt. Från Kungshuset fram till Riddarholmskyrkans dörr bildade drabanterna "en haye eller gata", där processionen formerades enligt rang med riksråd närmast kistan. Kyrkan var "swart klädd alt öfwer intil läktarne" och lystes upp av vaxljus.²³ Den första böndagen 1742 inföll den 9 april och var tillika en klagodag över det kungliga dödsfallet. Då ljud sorgemusik i Sveriges kyrkor, och äreminnen över den avlidna trycktes och spreds.²⁴

Om bisättningen i stort bestod av en procession, var begravningen en akt med ceremoniell tyngd som krävde noggranna förberedelser och ägde rum först den 1

---

20. Tystenbergs föräldrar var hovrättskommissarien och sterbhuskamrern Samuel Tystenbergs (d. 1729) och hans hustru Catharina Dylander. Modern var faster till regementskommissarien och organisten i St Jacob Carl Dylander (1716–1788), som studerat för Zellbell d.ä. En farbror till henne var slottsbokhallaren Hans Dylander (d. ca 1681), i vars hem fanns ett klavikord. SSA, bou 1690:96; om Carl Dylander se SSA, Jacob och Johannes församling K III a:2 (kyrkorädsprotokoll 1723–1782) s. 408–410, 12/4 1764.

21. SSA, Nedre borgrätten F III:10 f. 295 ff.

22. Förhållandena överensstämmer med den bild, som tagits fram i mitt 1988–1992 HSFR-stödda projekt "Borgerskapets musik. 1700-talets socialt breddade amatörmusicerande – synvilla eller verklighet?"

23. Wid Högst Sal. Hennes Kongl. Maj:ts ULRICAE ELEONORAE Bisättnings-PROCESS, Ifrån Kongs-Huset Til Riddarholms Kyrkan / Som sker then 5. Decembris 1741. Kommer följande at i akt tagas. Ceremoniel tr. Stockholm 1741 (tr. P. Momma).

24. Se t.ex. annonser i Stockholm Post-Tidningar 8/4 1742.

december 1742. Dagen före tillkännagavs den för riksdagen, och en härold kungjorde "uti the Sorgedrägt, med trompetare och Pukslag, uppå the wanlige ställen så wäl i Staden som på Malmarne" att begravningen skulle ske, och att "Likpredikning uti hwarje af the öfrige Kyrkorna" skulle hållas. Begravningsdagen utposterades regementen i staden. Under marschen "röres spelet, men betäckt och förstämt". Klockan 1 "börjas at spela med Spel-klockorne uti Tyska Kyrko-Tornet åtskillige klage Melodier". Vid klockspelet bör då David Kellner ha suttit. Klockan 2 "begynnes ringningen uti alla Kyrkor i Staden", då de inbjudna anlände till begravningskyrkan. Klockan 3 infann sig riksdagen. Klockan 4 förbereddes processjonen med Fredrik I:s svit från Kungshuset, och lyseldar och facklor tändes. När Fredrik I intagit sin plats i kyrkan, kunde begravningsakten börja. Efter jordfästningen sköts salut och salvor ur handgevären. Därefter ringde åter Stockholms alla kyrkklockor. Alla återvände till sitt, "allenast blifwa Riks Råden och the som hafwa Officierat, qwar til at spisa uti Kongl. Maj:ts rum". När kyrkan var tom, avmarscherade regementena från sina platser på samma sätt som de kommit med den skillnad "at Gewäret intet släpas, utan bäres på wanligt sätt, doch blifwer Spelet betäkt".²⁵

Ceremonierna måste ha varit ett skådespel för folket, en vacker fest i moll med klockspel från Tyska kyrkan, klockringning i alla kyrkor, fackelsken och illuminationer i decembermörkret, kastpenningar till dem som kunde ta fatt dem och militär utposterad i staden och på malmarna, en överhetens välregisserade teater av öppen makt och dämpad prakt men också av respekt i avskedet av en drottning.

Sorgemusik för en drottning

Hovkapellet befann sig under båda ceremonierna på orgelläktaren. I kontrast mot de detaljerade anvisningarna för bisättningsprocessjonen ger det tryckta ceremonielet inga upplysningar om sorgemusik. Däremot har riksmarskalken i en diarienotis omtalat att Roman med hovkapellet från den värdigt illuminerade orgelläktaren uppfört en sorgemusik som endast höll upp medan kistan lyftes upp på lit de parade (Helenius-Öberg 1994 s. 127f). Men till den musik som ackompanjerade sorgeakten finns inga ledtrådar. Kanske går det aldrig att bringa klarhet i detta.

Beträffande begravningen är vi däremot bättre lottade. När Fredrik I trädde in i kyrkan, upphörde klockringningen och sorgemusiken började. Därefter sjöngs psalmen 395 "Kom o Jesu huru länge". Då ärkebiskopen Erik Benzelius d.y. gick upp i predikstolen sjöngs psalmen 245 "Jesus är min Wän then bäste". Så predikade han och läste upp drottningens personalier.²⁶ Då han gick ned från predikstolen sjöngs psalmen 390 "När min tid och stund kommen". Tronhimmel och regalier lyftes upp,

---

25. Wid Högst Sal. Hennes Kongl. Maj:ts DROTTNING ULRICAE ELEONORAE Begravnings-ACT, Som sker Uti Riddarholms Kyrkan / Then 1. Decembris 1742. Kommer följande at i akt tagas. Stockholm 1742 (tr. Pet. Momma).

och man sjöng psalmen 397 "Med glädje och Frid", under vilken riksråden bar kistan "med tilbörlig Heder" till graven. Årkebiskopen och de som bar regalierna steg ned i den. Där skedde jordfästningen. När alla återvänt upp i kyrkan, lästes "then wanliga Bönen wid Begravingar och siunges wälsignelsen för Altaret af Biskopen uti Westerås" (Andreas Kallsenius). Sist sjöngs psalmen 274 "Jesus alt mitt goda är". Då kungen med sin svit lämnade kyrkan, ljöd åter sorgemusik. Efter begravningen hölls en tid "illumination och Musique" i kyrkan "til at nöja de nygirige". Den 12, 15 och 19 december gav Roman jämte medverkande en sorgemusik på Riddarhuset "under namn af Klagoliud" (Helenius-Öberg 1994 s. 136, 134). Återigen utgavs en ström av klagoskrifter och äreminnen. Vid universitet och gymnasier hölls paretationer, och i städerna högtidlighölls begravningen av magistrat och invånare.²⁷

Var kan då musik ha lagts in i begravningsritualen? En vanlig högmässa omramades av musik "till ingången" och "till utgången"²⁸ som kunde vara instrumental eller konsertant musik, t.ex. kantater. Således stadgar begravningsceremonielet att sorgemusik utgjorde aktens ram. Konsertant musik kunde omsluta predikan, då prästen gick upp i predikstolen ("ad suggestum") och ned därifrån ("pro descensu"). "Musique" eller orgelspel kunde klinga under nattvardsfirandet som var högmässans kärna. På samma sätt kunde vid begravning själva jordfästningsakten, som var dess centrala handling, omramas av konsertant musik.²⁹

Händels Funeral Anthem var avsedd för drottningens begravning men gjordes först i Riddarhuset. Gregorio Allegris "vidt utropade Miserere ... med Svänska ord, sammansökte af tänliga Skriftenes språk" klingade bara vid begravningen, troligen som inledning eftersom det ersatte Händels Anthem. Det bör ha varit Roman själv som valt bibelorden så som han gjorde 1751. Han hade säkert information om hur lång den musik fick vara som skulle täcka tiden då processionsdeltagarna intog sina platser i kyrkan. Den bör ha varit väl avpassad för sitt ändamål, men ett visst improvisatoriskt moment efter situationen kan inte uteslutas. Verkets form medger en anpassning till ceremonielet, då det kan tas om eller avslutas efter vad som hände i kyrkan. "Till utgången" framfördes enligt Romans upplysningar till Wasenberg ett av hans egna "försök". Det var två psaltarpsalmer som också gjordes i Riddarhuset – HRV 502 *Gud är vår tillflykt och starkhet* (LUB, sig. Eng. 621) och HRV 503 *Herre! Hwi träder tu så långt ifrå?* (SMB, sig. Ro 73; LUB, sig. Eng. 623). Enligt texthäftet

---

26. Reinhold Gustaf Modée, Then stormäktigsta drottning och frus, drottning Vlrice Eleonora ... personalier, upläsne tä högtsal. Hennes kongl. Maj:ts lekamen : uti thes hwilorum nedsattes uti kongl. Riddareholms kyrkan i Stockholm then 1. decembris 1742. Stockholm (tr. Pet. Momma).

27. Se t.ex. redogörelser från gymnasiet i Göteborg, Uppsala universitet och Gävle stad i Stockholms Post-Tidningar 13/12 1742 s. 4.

28. Termen "postludium" användes inte vid denna tid. I stället finner man regelbundet beteckningen "pro exitu" eller "till utgången".

29. Se t.ex. texthäften till begravningar av Georg Reinhold von Köhler i Göteborg 21/11 1758 och Christina Elisabeth von Kaulbar 23/12 1759. KB, Okat. Vitt. Sv. Andl. Poesi –1771.

omringade de musik av Leo och Sarro på ett sätt som antyder att de fyra verken framförts som en enhet, där Roman bearbetat deras verk och försett dem med bibelspråk såsom text – Leos till Klagovisorna 3:37–42 *Ho tör tå säja, at sådant sker utan HERRANS befallning?*, Sarros till Syrak 41:16 *Lifwet ware så godt som thet kan*. Om något klingat då ärkebiskopen gick upp i predikstolen och ned därifrån, eller om något omramat jordfästningsakten, är svårt att veta, så länge uppgifter saknas som binder musik till ceremoni.

Liksom 1751 fanns 1741–1742 ett kopistkontor som betjänade kapellet med utskrif-ter av den musik som skulle framföras. År 1742 avlönades kopisterna Carl Johan Meijer (H/N 5), Jacob Torstensson och Jonas Londée (H/N 3), 1743 Meijer, Torstensson och Paul Dietrich Schernicau (Helenius-Öberg 1994 s. 129, 135). Meijer och Torstensson ingick även i 1751 års kopistlag. Torstenssons och Schernicaus notpikturer är ännu oidentifierade, men av den senare finns skriftprov som troliggör att han varit aktiv även 1751. Av notmaterialet till Händels Funeral Anthem framgår att Roman själv kopierat åtskilligt stämmaterial, medan Brant gjort partituret. Resterande har skrivits ut av ännu oidentifierade händer. Men fler kopister var verksamma vid denna tid. Joachim Daniel Gudenschwager fungerade som arbetsledare för bl.a. Alexander Högman (H/N 341) som gjort utskrifter daterade 1741. Om dessa stämmor till sinfonior och concerti av bl.a. Händel, Graun och Woodcock använts exempelvis under måltiden på kvällen efter begravningen eller lagts in som mellanspel mellan konser- tant musik då illumination och musik hölls dagarna efter begravningen, kan för när- varande inte avgöras. Instrumentalmusik kan visserligen ha använts vid dessa tillfällen, men ingenting binder i nuläget dessa verk till rikshögtidligheterna 1741–1742. De kan lika gärna ha klingat vid andra ceremonier vid hovet.³⁰

Ytterligare en hand har kopierat åtskillig musik med anknytning till hovkapellets repertoar. Det är H/N 23 som skrivit ut Andeliga Sönger av Sarro (sig. KO/Sv.-R),³¹ av Roman (sig. Ro 77 b), Graun och Pergolesi (sig. KO/Sv.-R). Vidare finns partitur till Romans *Drottningholmsmusik* 1744 (sig. Ro 2 d) och bearbetningen av Leos *Dixit* 1747 (HRV B 22) samt 6 band med 12 arior i varje samt 15 band instrumentalverk med 12 sinfonior, ouverturer m.m. i vardera (Händel, Roman, Agrell, Zellbell d.y., Johnsen, Leo, Hasse, Graun m.fl.; Holm 1997 s. 136). Samtliga volymer tillhör Cederhamns samling i Statens musikbibliotek.

Vice härads hövdingen Pehr Cederhamn föddes den 12 mars 1722 i Gävle, där fadern var handelsman.³² Han borde ha gått i skola i Gävle eller Sundsvall, dit famil- jen flyttade. I varje fall inskrevs han vid Uppsala universitet den 30 oktober 1739, där

30. En sinfonia av Zellbell d.y. är t.ex. daterad 21/4 1742 (UUB, IMHS 59:4).

31. Däri ingår en mässa i F-dur av Sarro med både latinsk och svensk text, som även finns i Romans utskrift (HRV B 38). Satserna Gloria och Gratias agimus tibi (HRV B 40, 39) ingår dessutom i Ro 95 för tredjedag jul respektive pingst (HRV s. 270). Ro 95 torde ha sammanställts under 1750-talet och har därför i detta sammanhang sekundär användning (Helenius-Öberg 1995 s. 66).

32. HLA, Gävle stadsförsamling C I:2 (födelse- och dopbok 1712–1725).

han studerade i fem år. Den 19 december 1744 blev han auskultant vid Stockholms rådhusrätt och den 6 mars 1745 i norra och södra förstädernas kämnärsrätter. Den 8 december 1752 svor han auskultanteden i Svea hovrätt och befordrades 1757 till domare, från 1762 verksam i häradshövding Hans Brases jurisdiktion.³³ Vid flera tillfällen sökte han avancemang – tjänsten som borgmästare i Sundsvall och Sigtuna, justitieborgmästare i Uppsala 1764 och borgmästare i Södertälje 1768. På fritiden ägnade han sig åt att sammanställa bibliografier och att översätta. År 1765 utgav han anonymt en katalog över dissertationer, av vilket ett interfolierat exemplar med hans egna tillägg finns i KB (sig. U 12) som även har hans handskrivna kataloger över dissertationer av svenskar utomlands (sig. U 13) och orationer av svenskar hemma och utomlands (sig. U 14). Hans homiletiska samlingar trycktes 1767 såsom register nr 3 i Johan Christopher Strickers *Försök till et swänst homiletiskt bibliotek*. Cederhamns tid räckte också till översättningsarbeten. Första delen av Antoine François Prévost d'Exiles' *Margrefwens af G eller en förnäm ständs-persons äfwentyr* utkom i Stockholm 1757. Var han dog är inte klarlagt, men troligen blev han kvar i Uppland livet ut. Hans omfattande bibliotek och musikaliesamling skingrades genom auktion i Uppsala våren 1772. Johan Gustaf Psilanderhielm eller hans ombud var där och köpte in volymer för *Utile Dulcis* räkning.³⁴

Pehr Cederhamn finns på listan över de medaljerade och bör ha medverkat vid bisättningen och begravningen såsom medlem av Akademiska kapellet i Uppsala. Likheter mellan H/N 23 och av Cederhamn skrivna texter är på väsentliga punkter så påtagliga att han bör vara upphovsman till de utskrifter som betecknas med H/N 23. Till yttermera visso är H/N 23 identisk med handen E:16 i samling Engelhardt (LUB). De utskrifter Cederhamn gjort för Akademiska kapellet i Uppsala blir därigenom daterbara till tiden mellan ca 1740 till senhösten 1744, då han flyttade till Stockholm. Hans avskrifter bör således härröra från perioden ca 1740 till senast 1757. Exakt när han lämnade Stockholm är dock inte fastlagt. Den kritiska perioden är tiden vid Svea hovrätt från december 1752 till 1757, då han sannolikt hade periodvisa uppdrag utanför Stockholm. Möjligen kan bibliografier och översättningar ha ersatt ett musicerande han inte längre hade så rika tillfällen till sedan han lämnat huvudstaden.³⁵ Under tiden i Stockholm kan han regelbundet ha tillhört hovkapellets ”främmande hjälpare”, en funktion som gav honom tillfälle att skriva av verk ur kapellets

-
33. Brases jurisdiktion omfattade Örbyhus län (Vendel, Tierp, Västland och Älvkarleby tingslag), Olands härad (Olands, Film och Dannemora samt Lövså, d.v.s. Österlövså och Hällnäs, tingslag) samt Norunda härad (Tensta, Viksta, Björklinge, Ärentuna, Lena och Harbo) (Almquist 1954 s. 87f). Cederhamns ansökan till tjänsten som justitieborgmästare i Uppsala 1764 innehåller en redogörelse för studier och yrkesverksamhet. ULA, Uppsala rådhusrätt och magistrat F I a:55 (inneliggande handlingar juni–dec. 1764). Hans auskultant i Svea hovrätt finns i dess arkiv i RA, huvudarkivet D VI a 3 aa:4, där även hans meritlista antecknats.
34. I. Bengtsson 1955 s. 91f; Holm 1997. Ett exemplar av katalogen ”Bibliotheca Cederhamniana, Upsaliae Mensib. [Nov.] Mart. et [Dec.] Apr. Anni MDCCLXXII auctionis lege dividendae” finns i KB, Okat.

notbibliotek för egen räkning.³⁶

Åtskilligt bör Cederhamn ha hunnit med under 1740-talet. Att H/N 23 skrivit ut partitur till *Drottningholmsmusiken* och *Leos Dixit* indikerar att han medverkat vid bilägersfesten i augusti 1744, troligen då ännu tillsammans med Akademiska kapellet i Uppsala, och solenniteten i Vetenskapsakademien den 7 oktober 1747. Sannolikt var han aldrig knuten till hovkapellets kopistkontor som synbarligen hämtade sina skrivare från musiker vid kapellets ordinarie och extra ordinarie stat och från huvudstadens kyrkomusiker men inte från de främmande hjälparna.³⁷ En hypotes är därför att många av de verk Cederhamn skrivit av var musik han själv varit med om att framföra inte bara vid hovet utan även vid offentliga konserter i huvudstaden. Därmed framstår samlingen som en viktig källa till väsentliga delar av hovkapellets frihetstida notbibliotek före ca 1750. Att han dessutom gjort utskrifter för Akademiska kapellets räkning öppnar dörren för ytterligare en förklaring, varför det i samling Engelhardt finns så många verk som speglar hovkapellets repertoar. Inte bara director musices utan även kapellisterna har skrivit ut musik där kapellet medverkat. Exempel härpå utgör avskrifter gjorda av domkyrkokantorn i Uppsala Johan Adam Jerner och kapellisten Johan Wänman,³⁸ bl.a. en sång av "en i övrigt obekant Grönvall", som även attribuerats till Roman.³⁹ Grönvall är en folketymologisk förändring av Grünewald, och det rör sig om den hovkapellist Caspar Gottlob Grünewald som Anna Lena Holm visat vara tonsättare (STM-Online 1, 1998).⁴⁰ Därmed växer Grünewalds

-
35. Cederhamns tjänstgöringsorter tillhörde delvis Charles de Geers ekonomiska intresseområden. Organisten i Leufsta bruk Lorentz Bäck (1700–1780) var ca 1760 relativt till åren, men han hade en begåvad son, Hinric Bäck (1746–1812), som 1757–1761 studerat orgel för Johnsen och violin för annan musiker i Stockholm. Några år vid 1760-talets slut var Bäck organist i Vendel, innan han 1770 blev domkyrkoorganist i Göteborg, där han efterträdde Carl Dijkman. Cederhamn kan ha tillhört en krets kring de Geer eller unge Bäck. Från norra Uppland är det inte heller långt till hans födelsestad Gävle.
36. Som Holm påpekat har Carl Fredrik Mennanders (Fredenheims) notbok, daterad Åbo 25/1 1763, delvis samma innehåll och samma uppställning som banden 1–3 av XII Arie i Cederhamns samling. Båda bör gå tillbaka på samma förlagor men vara avskrivna vid skilda tillfällen. Medan Cederhamns torde vara gjorda före 1749, då Roman den 2 november detta år till Åbo Akademi skänkte "en vacker samling musikalier ... til then här wid Academien studerande ungdomens tjenst" (Helenius-Öberg 1994 s. 167f), bör unge Mennander ha gjort sina, då samlingen kommit till Åbo.
37. Exempelvis ingick i kopistgruppen för *Leos Dixit* (HRV B 22) H/N 1 Roman, H/N 2 Brant, H/N 5 C.J. Meijer och H/N 62 Menges samt H/N 24 och H/N 26, vilkas identitet sannolikhet kan sökas bland hovmusikerna.
38. Om Wänman se B. Bengtsson 2000 s. 54.
39. Andersson 1995 s. 25f. Wänmans och Jerners avskrifter tillhör i dag samling Kraus i LUB, där de även föreligger i utskrift av andra, bl.a. Kraus själv. Till Anderssons antagande att dennes utskrift går tillbaka på annan förlaga, och att materialet är sekundärt i samling Kraus, kan fogas att det inte behöves vara Kraus, som insorterat stämmorna i samlingen. De kan ursprungligen ha tillhört samling Engelhardt men fellagts vid ordningsarbeten. Kraus dog ju 1780, medan samling Engelhardt inte skänktes till Lunds universitetsbibliotek förrän 1798. Men om det var Kraus som inordnade dessa utskrifter, kan detta tyda på att delar av Wänmans notbibliotek kommit i hans ägo.

kända produktion från att ha utgjort några sonator eller satser för klaver och en kantat till att även omfatta de verk som i RISM katalogiserats under Grönvalls namn, dvs. ett knippe sånger och en sinfonia (LUB, sig. samling Engelhardt 710).

Att få musikaliskt grepp om vid vilka som varit Akademiska kapellets i Uppsala kopister och vid vilka tillfällen avskrifter skett, så att problemkomplexen kring sambandet mellan hovkapellet, Akademiska kapellet i Uppsala, Cederhamn och Stockholms konsertliv kan utredas, är en väsentlig uppgift för kommande forskning, där musiken vid Ulrika Eleonoras bisättning och begravning är ett av många problemområden.

Hovkapellet ca 1740

Listan över de medverkande vid 1741 och 1742 års rikshögtidligheter visar att Stockholms musikerresurser före ankomsten av kronprins Adolf Fredriks kapell hösten 1743 inte varit så små som man på grund av hovkapellets tränga stat frestats att tro. Roman säger i brevet till Wasenberg att detta var den största ensemble som huvudstaden dittills hört. Möjligheten att samla så många framför allt icke yrkesmusiker, som höll en sådan teknisk och musikalisk nivå att de kunde medverka, ställer utvecklingen under 1720- och 1730-talen i fokus. Introduktionen av ett offentligt konsertväsende 1731 torde inte ha varit möjlig utan 1720-talets uppräckning och en systematisk användning av "främmande hjälpare" utanför hovkapellets krets. Romans intyg för kantorerna Carl Nordén och Johan Adam Jerner pekar på detta.⁴¹ I hovstatsräkenskaperna upptas för åren 1727 t.o.m. tredje kvartalet 1730 arvode för notkopiering och klaverstämning till en Abraham Biörck. Denne var under 1720-talet organist troligen i Maria Magdalena församling i Stockholm, 1730–1737 domkyrkoorganist i Åbo, fjärde kvartalet 1737 vikarierande organist i Hedvig Eleonora i Stockholm och från 1 oktober 1738 domkyrkoorganist i Uppsala till sin död 1743.⁴² Det förefaller osannolikt att han inte också vid vissa tillfällen under 1720-talet förstärkt hovkapellet.⁴³ Den för sitt musikintresse välkände prosten Tobias Westbladh i Orsa, bördig från Västerås och orgelelev till Ernst Ferdinand Pape, har givit sina intryck av högtid-

---

40. Kopplingen mellan namnen är glasklar, då det i hovstatsräkenskapernas redogörelse för kapellistlönerna för fjärde kvartalet 1727 vid Grönwalds namnteckning finns en hänvisning till direktören över hovkapellet Carl Francs förklarande brev till avskedandet av honom som ger namnformerna Grönwalt och Grönvall. SSIA, Hovstatsräkenskaper I:209 (1727) s. 888. På s. 79 i samma volym ges dessutom hans korrekta namn Grönwald. Han tjänstgjorde från 1722 såsom e.o. hovkapellist och anställdes den 1 januari 1727 på stat med motivering att han "skall vara för Accompanement och information, i Capellet omistlig" (Helenius-Öberg 1994 s. 52). Således fick Grönwald i uppgift att sköta cembalon och undervisa de båda sångerskorna Judith Tischer och Sophia Schröder, men redan i december samma år avskedades han på grund av otidigt uppförande.

41. Helenius-Öberg 1994 s. 160 f. respektive ULA, Uppsala domkapitel, huvudarkivet A I:41 § 19, protokoll 28/9 1743 (Romans intyg daterat 13/4 1732).

ligheterna vid Fredrik I:s återkomst från Kassel 1731, då han medverkade i musiken.⁴⁴ Vid denna tid studerade Westbladh ännu vid Uppsala universitet (inskriven 1721). Under tidig frihetstid kan man tack vare director musices Eric Burmans duglighet ha befäst en tradition att till hovkapellet hämta förstärkande krafter från Akademiska kapellet.⁴⁵

Då Fredrik I 1731 återkom från Kassel följde honom åtskilliga musiker till Stockholm. Tio av dessa "kasselska hautboister" har identifierats av Britta Bengtsson. Hon är medveten om att det rört sig om fler musiker än dessa och har bl.a. gjort den viktiga iakttagelsen att kapellmästaren Fortunato Chelleri kom till Stockholm den 25 maj 1732 (B. Bengtsson 2000 s. 11f). Hülphers omnämner sångarna Momoletto och Arnoldi samt musikerna Süss och Scherer.⁴⁶ Den italienskfödde Michael Albertini, kallad Momoletto, var en castratvirtuos som någon tid vid 1730-talets början bytte Kassel mot Stockholm. Sångaren Conrad Arnoldi avled här den 19 april 1736 och benämns i bouppteckningen "kapellist", troligen på den kasselska staten.⁴⁷ Mantalslängden över Stadens västra kvarter registrerar 1731 två musikanter vid kapellet Cherer och Sis⁴⁸ som torde vara identiska med de ovannämnda Johann Scherer (d. efter 1768) och Johann Ernst Süss. Båda var tonsättare, oboister och enligt Hülphers valt-hornister,⁴⁹ Scherer även traversflöjtspelare, Süss framför allt violinist. Hovpukslagaren Johan Lorentz Steindecker införskrevs enligt egen utsago av Fredrik I från Hessen-Kassel och befann sig i Stockholm i januari 1731, alltså innan majestätet anträtt resan till sina arvländer,⁵⁰ och hautboisten Gabriel Klusmeijer (B. Bengtsson 2001 s. 90f).

Även om den kasselska staten decimerats under 1730-talet genom att musiker åter lämnat landet eller avlidit här och slutligen upplöstes 1739, utgjorde dessa musiker en

---

42. Helenius-Öberg 1994 s. 54, 64 och 61; SSA, Maria Magdalena församling K III a:5, kyrkorådsprotokoll 5/2 1736 § 3; ULA, Uppsala domkyrkas deposition I (Bengt Kyhlbergs excerptsamling). Engelhardt vägrade en period runt 1740 att spela i domkyrkan. Se bl.a. ULA, Uppsala domkapitels arkiv A I:40 § 10, 2/1 1741 samt UUB, Uppsala universitets arkiv, kansliet A I 85 s. 137 f., 157-159, 173 f. M.fl., där Engelhardt yrkade på att återfå tjänsten. I övrigt var Biörck även tillfällighetsdiktare (KB, personverser, bröllop 7/7 1741 i Uppsala mellan Sten Carl Bielke och Hedwig Maria Brauner).

43. Man kan jämföra med Jonas Londée, som var notkopist, klaverstämmare och e.o. hovkapellist. Möjligen har Londée efterföljt Biörck i dessa funktioner.

44. VSB, Saml. Hülphers C b 2, brev 13/4 1772 till Hülphers från Westbladh som bl.a. skriver: "Mig tilböds blifva Hof Musicus, men det nekade jag. Jag war ock med och spelte Bason på den Masque-raden, som hölts 1731 wid K: Fredrics hemkomst från Hessen Cassel. Då woro 30 Musicanter, 15 i rundelen, der jag war med, och 15 i fyrkanten".

45. Omvänt finns belägg för att Stockholmsmusiker vid särskilda tillfällen förstärkt Akademiska kapellet. Så var fallet, då Zellbell d.ä. 12/6 1722 "förde Direction" vid promotion (Holm 1991 s. 90), vid magisterpromotionen 1725, varom Westbladh berättar: "Jag blåste ock då Bason, och stod brede wid mig en från Stockholm titkallad äfwen med Basson" (källa som i not 43) och vid universitetskanslern Carl Gyllenborgs begravning i domkyrkan 1747. I samband därmed fälldes hovmusikerna Kramer och Schernicau att betala värdet av en häst som förlorats på återresan från Uppsala (ULA, Uppsala universitets arkiv, kansliet E III a:48).

väsentlig förstärkning av hovkapellets resurser som måste beaktas vid en undersökning av orkestern och Stockholms musikliv. Det gäller inte minst vilka besättningar som var realiserbara och således möjliga att förbinda med bevarat notmaterial. Exempelvis hade man tillgång till valthornister före ankomsten av Adolf Fredriks kapell 1743. Vetter och Pape fanns redan i landet, Süß, Scherer och Sander m.fl. kom in ca 1731.⁵¹ 1740 anskaffades till hovkapellet "Et par Walthorn" för 60 dal.kmt, och 1741 bokfördes "För Ett par Walthorn 72:–" (Helenius-Öberg 1994 s. 120, 126). Förekomsten av valthorn i ett partitur daterar således inte tillkomst eller användning av verket i fråga till tiden efter 1743 enbart på kriterier av besättning.

Då den nya orgeln i Maria Magdalena kyrka invigdes den 14 maj 1738 medverkade en orkester om totalt 22 musiker – 10 fioler (vl 1, vl 2), 2 altfioler, 5 celli (troligen även kontrabasar), 2 oboer, 2 valthorn (Sander och Jonas Dijkman), 2 trumpeter, pukor och orgel.⁵² Straxt därefter den 23 maj 1738 invigdes Hedvig Eleonora kyrka under musikalisk medverkan av Roman och hovkapellet. Den ensemble han ledde kan ha haft liknande sammansättning. Ett tryckt texthäfte från invigningen ger uppgift om var musik lagts in medan musiken synes förlorad.⁵³ Den 19 mars 1738 begravdes hovbildhuggaren Burchard Precht i Tyska kyrkan. För den "Sorge-Music af mer än 20. Musicanter" som uppfördes före och efter predikan ansvarade Roman. Vid doktor Johann Golitz' (d. 13/12 1738) begravning den 21 december 1738 i samma kyrka medverkade 18 musiker, för vilka församlingens organist Johan Friedrich Seeliger utkvit-

-
46. Man observerar Hülphers formulering: "Det blefwe för widlöftigt at upräkna alla dem, som dels följde Konung Fredric inifrån Hessen, dels ock förr eller sednare inkommo, deribland woro ock 10 Casselske Hautboister. Twå Italianare, Momuletti och Arnoldi, omtalas i synnerhet med beröm. Den förra reste åter bort, men den senare, såsom stor sångare dog här. ... Sucks och Scherer Waldthornister, begge ifrån Wien o.s.w." (Hülphers 1773 s. 104, fotnot 24). Hülphers framställning går här tillbaka på Miklin som synbarligen sammanblandat Wien och Kassel. Süß och Scherer omnämns hos Philippi 1976 s. 619.
  47. SSA, Nedre borgrätten F III:4 f. 731.
  48. SSA, Mantalslängd över Stadens västra kvarter f. 73. Även Momoletto, benämnd "Hans Mtts Sjungare", bodde på samma adress.
  49. I SMB finns av Süß violinsonater och av Scherer konserter för traversflöjt och en sonat för oboe, allt med signum C 1-R. En sonat i D och en i A av Süß har påteckningen Johann Valentin Meijell 1734 respektive 1735. Möjligen var denne ytterligare en musiker från Kassel. I materialet finns även utskrifter av Brant, som kan hänföras till någon av hans nummerserier, vilket tyder på att verken i fråga använts vid av honom ledda offentliga konserter. Verk av Süß finns även i Carl Leuhusens notbok, upplagd 1740 (KB, sig. S 177), som bl.a. innehåller musik av Chelleri, Birkenstock, Geminiani, Roman och Locatelli, således en 1730-talsrepertoar, där tre av tonsättarna var knutna till hovkapellet i Kassel.
  50. SSIA, Hovkontoret E I:19 s. 26 f. Steindeckers skrivelse är daterad 29/1 1731. Fredrik I lämnade Stockholm 5/7 på väg mot Kassel.
  51. Pape bör ha ingått i ensemblen, då Tobias Westbladh suttit vid Cahmanorgeln i Västerås domkyrka och "haft för mig partiet i F Dur skrifvit, när walthorn brukatz; men måst accompagnera å orgwärket utur Dis dur, och gick an" (källa som i not 43). Orgeln stod således en helton över valthornet, varför organisten måste transponera.

terade en diskretion.⁵⁴ På Svenska komedien uppfördes den 2 maj 1740 "en på Svensk Vers skrefwen Tragi Comoedia kallad: Drottning DISA; med en Prologue ... jemte så wäl Vocal som Instrumental Musique, af en Orquester bestående utaf 25. Personer".⁵⁵ En orkester om ca 20 man kan ha varit en normal bruksensemble som dock knappast speglar de resurser som hovet krävde. Då hade man en flerdubbelt större ensemble till förfogande. Lars Salvius nämner den i sin beskrivning över Uppland: "Sidst har ock Musiquen stigit högre i denna vår tid, igenom Capell-Mästaren Herr JOH. HELMICH ROMANS berömliga flit och stora skickelighet, än den någonsin tilförene varit, så at en Orchester nu kunnat föras up af några och 60. Personer" (Helenius-Öberg 1994 s. 126). På tio år hade hovkapellets musikerresurser således fördubblats, då Tobias Westbladh ger upplysningen att 30 musiker medverkade vid festligheterna i samband med Fredrik I:s återkomst från Kassel 1731 (se not 43).

Socialt var hovkapellets rekryteringsbas sprungen ur den framväxande medelklassen, där en bildningstradition skapades inom familjer och släkter. Medan 1600-talets studenter med musikstipendium ofta blev präster som inte sällan hade skoltjänst,⁵⁶ sker från slutet av detta århundrade en social omsvängning, då amatörmusiker övervägande återfinns inom den stadigt växande offentliga förvaltningen. Ett helhetsperspektiv på musikundervisning i skolor och vid universitet i närstudier av lärares bakgrund och elevers yrkesverksamhet är därmed befogat.

Stadsskolornas musiklärare var oftast kantorer. I landsorten var det klockarpräst, klockare eller organist som meddelade skolundervisning inklusive musik. Sockenorganister gav också privatundervisning, vanligen i orgel och klaver. Inte så få, bland dem adelns barn, undervisades av informator. Då var det yrkesmusiker som övade barnen vokalt och instrumentalt, i landsortsstäderna organister eller stadsmusikanter, i Stockholm gardeshautboister, kyrkomusiker och hovkapellister.⁵⁷ Det stora flertalet fick således musikundervisning av en kyrkomusiker. På detta faktum byggde Roman

---

52. B. Bengtsson 2001 s. 91. SSA, Maria Magdalena församling L I a 1:89 (räk. 1738), ver. nr 38. Notiser om sångare saknas. Det förefaller osannolikt att man inte skulle ha framfört konsertant musik, och man kan ha förlitat sig på kantorn och de sångare han kunde engagera.

53. CANTATE Opförd Wid INTRODUCTIONS-ACTEN Uti St. HEDVIG ELEONORAE KYRKA I Stockholm Den 23. Maji 1738 (tr. Peter Jöransson Nyström). KB, Okat. Vitt. Sv. Andl. Poesi -1771.

54. Helenius-Öberg 1994 s. 110 (Precht). Utgifter för Prechts begravning finns inte upptagna bland Tyska kyrkans verifikationer, då det troligen var hovet som stod för kostnaderna. Däremot redovisas ersättning för klockspel 8/3, som uppburits av David Kellner. Seeligers kvittens för Golitz' begravning är daterad 7/2 1739. SSA, Tyska kyrkan L I f:50 ver. 229 (Kellner) och 321 (Seeliger).

55. Stockholms Post-Tidningar nr 32 28/4 1740 s. 4.

56. Se Kyhlberg 1974, biografier passim.

57. Exempel utgör Roman, Brant, Gudenschwager, Knapp d.y., Nyman, far och son Zellbell, Nordén och Grünewald, som bl.a. bör ha haft den blivande lektorn i Kalmar Matthias Silvius (ca 1702-1771) som elev, i vars notbok han skrivit in musik. Närheten till hovet förklarar delvis repertoaren i denna notbok. Kalmar stadsbibliotek, Stiftsbiblioteket musikhandskrift 4 a. Rudén 1981, Ka 1. För vänligt meddelande om Nymans liv och verksamhet tackar jag fru Britta Bengtsson.

sin plan för ett Seminarium Musicum, en skola för yrkesmusiker, en musikalisk akademi (Helenius-Öberg 2000). För dem som gick vidare till universitetsstudier utgjorde de akademiska kapellen betydelsefulla plantskolor för ett amatörmusicerande på en högre teknisk-musikalisk nivå. Vilka studenter ingick t.ex. i Akademiska kapellet i Uppsala, vilken musikalisk bakgrund hade de då de kom till universitetet, vilken roll spelade kapellet för deras musikaliska inriktning, vart tog musikstudenterna vägen i yrkeslivet, hur odlade de sitt musikintresse efter studietiden och vilken roll spelade de för föreningsväsende och administrativa organ under uppbyggnad?

Listorna över dem som medverkade vid Ulrika Eleonoras bisättning och begravning speglar hovkapellets status ca 1740. Organisatoriskt urskiljs flera skikt – hovkapellister anställda på stat, extra ordinarie hovkapellister utan lön (expektanter), militärmusiker (gardeshautboister och hovtrumpetare) samt "främmande hjälpare". De sistnämnda hade en lösare knytning till hovet och torde ha rekryterats för varje särskilt tillfälle. Inslaget av amatörmusiker var betydligt större 1742 än 1751. Trots att hovet således var beroende av dugliga amatörmusiker, visar 1742 års förhållanden på en social frigörelseprocess av amatörmusicerande från hovets omedelbara närhet. 1751 hade denna utveckling ytterligare förstärkts, då amatörmusikerna vid dessa rikshög-tidligheter kom ur ett bredare samhällslager med större geografisk spridning än 1742. Således ger 1742 års listor en djupare förståelse inte bara för hovkapellets utveckling utan även och inte minst för den samhällsprocess att göra musik till var mans egendom som ännu i dag inte är avslutad.

Appendix – De medaljerade

Hovkapellet

Johan Helmich Roman (1694–1758) hovkapellmästare, tonsättare, notkopist H/N 1, medverkade 1751

Per Brant (1714–1767) konsertmästare, notkopist H/N 2, medverkade 1751

Sophia Schröder (1712–1750) hovsångerska

Gustaviana Schröder (1701–1763) hovsångerska, medverkade 1751

Jacob Meijer (ca 1710–1769) violin, medverkade 1751

Gustaf Witte (d. 19/10 1758) violin, viola da gamba, luta, medverkade 1751

Johan Reinhold Knapp (1701–1777) violin, oboe, medverkade 1751

Joachim Daniel Gudenschwager (1698–1786) (andra) violin, notkopist, medverkade 1751

Johan Gotthard Sander (d. 1748) violin, valthorn, fagott, traversflöjt, blockflöjt, bandora, zitrinchen, notkopist

Johan Friedrich Seeliger (ca 1688–1753) violin, viola, kontrabas, pommer, dulcian, basun, orgel, klockspel, notkopist

Niclas Schlyter (d. 1743) orgel, oboe

Ferdinand Zellbell d.ä. (1689–1765) klavikord, orgel, kontrabas, luta, tonsättare, notkopist, tillfällighetsdiktare

Ernst Johan Londicer (1717–1763) orgel, klavikord, cembalo

Jean Palmstedt (1708–1775) violoncell, medverkade 1751
Torsten Johansson (ca 1685–1760) kapelldräng

Gardeshautboister

Jonas Dijkman (1698–1763) oboe, valthorn, violoncell, medverkade 1751
Petter Friedrich d.ä. (ca 1698–1772) oboe, violoncell, medverkade 1751
Carl G. Graeff (ca 1689–1761) oboe, violin, medverkade 1751
Gabriel Klusmeyer (ca 1700–1754) oboe, medverkade 1751
Olaus (Olof) Lindsten (1670?–1746?) oboe, viola, tillfällighetsdiktare
Anders Nyman (f. 1707) oboe, orgel
Andreas Sturm (Storm) (ca 1687–1754) oboe, violoncell, medverkade 1751
Anders Johansson Åhman (ca 1697–1761) oboe, violin, medverkade 1751

Hovtrumpetare

Christian Friedrich Böriz (1710–1789) trumpet, medverkade 1751
Johan Daniel Böriz (1707–1765) trumpet, violin, medverkade 1751
Friedrich Kuhlau (1719–1785) trumpet, medverkade 1751
Zackarias Gotthard Saulitz (1721–1755) trumpet, medverkade 1751

Främmande hjälpare

Jungfrur

Hedvig Witte (1724–1761) hovsångerska, medverkade 1751
Charlotta Högman (1720–efter 1751) sångerska
Anna Elisabet Lidwall (Liewall) sångerska

Herrar

Carl Aulaevill (f. 1721) ämbetsman?, två bröder medverkade 1751
Eric Berg (f. ca 1725)
Lars Biörn
Ambrosius Bonge (1721–1763) kantor i Hedvid Eleonora församling (bas), H/N 119, medverkade 1751
Pehr Cederhamn (1722–1771) vice häradshövding, bibliograf, översättare, medlem av Akademiska kapellet i Uppsala, notkopist H/N 23 och E:16
Lydert Dijkman d.y. (ca 1725–1764) e.o. hovkapellist, organist, notkopist H/N 164 och 321, medverkade 1751
Eric Erici Duraeus (1714–1788) kyrkoherde i Tryserum och Hannäs, Akademiska kapellet i Uppsala (stipendium 1741, 1742), spelat med Adam Horn
Hinrich Christoph Engelhardt (1794–1765) director musices och domkyrkoorganist i Uppsala, tonsättare, notkopist E:13
Carl Dietrich Engelhardt (1722–1812) stadskirurg i Göteborg, arkiater, Akademiska kapellet i Uppsala (stipendium 1741, 1742), sökte kantorstjänsten i Uppsala domkyrka 1741
Jonas Flinck (f. 1721)

- Gabriel Gärtner (1715–1792) director musices och domkyrkoorganist i Karlstad, Akademiska kapellet i Uppsala, Svenska komediens orkester 1740–1745, klaverstämmare
- Johan Hallardt (d. före 1765) vinskänk
- Johan Fredrik Hallardt (ca 1726–1794) violin (studier för Brant), musikskriftställare, lexikograf, LMA 10/2 1776, notkopist H/N 57
- Carl Hellstedt (1715–1753) apotekare
- Laurent Wilhelm Henschen (1712–1772) ej utkwitterat medaljen, medverkade 1751
- Gustaf Fredrik von Horn (1703–1783) bokhållare vid Kammarkollegium, sångare (tenor), cembalo, medverkade 1751
- Axel von Horn (d. 1780) kommissarie i riksbanken
- Alexander Högman (ca 1721–1802) orgelbyggarlärling hos Olof Hedlund, murmästare, notkopist H/N 341
- Johan Adam Jerner (ca 1710–1758) domkyrkokantor och lärare i Katedralskolan i Uppsala, notkopist
- Johan Adam Kebon (1718–1789) kamrer vid Kungl. Ammiralitetet, violin, blockflöjt, klavikord, medverkade 1751
- Samuel Conrad Kempfe, inskriven vid Uppsala universitet 20/10 1736 (Skandinav. nation), Akademiska kapellet i Uppsala?
- Lars Kinström (1710–1763) organist i Hedvig Eleonora kyrka 1737–1763, klaver- och orgelbyggare
- Gabriel Kling (1719–1797) kommerseråd, violin, viola, violoncell, klavikord, Akademiska kapellet i Uppsala?
- Johan Klusmeijer (ca 1724–1776) e.o. hautboist vid Svea livgarde före 1755, oboe, valthorn, medverkade 1751
- Carl Lenning (ca 1711–1788) director musices och domkyrkoorganist i Åbo, orgelreparatör, klaverbyggare
- Pehr Lillström (ca 1715–1776) organist i Katarina kyrka, Svenska komediens orkester, orgel, klavikord, violin, notkopist, medverkade 1751
- Eric Lodin, inskriven vid Uppsala universitet 3/10 1737 (Hälsinglands nation), Akademiska kapellet i Uppsala
- Jonas Londée (d. 1748) e.o. hovkapellist, översättare, klaverstämmare, instrumentmakare, notkopist H/N 3
- Carl Johan Meijer (1726–1778) organist i Riddarholmskyrkan 1748–1765, bokhållare i riksbanken, notkopist H/N 5, medverkade 1751
- Carl Friedrich Möller, inskriven vid Uppsala universitet 10/4 1733 (Stockholms nation)
- Johan Gottlieb Nittau (ca 1717–1799) kanslist i Bergskollegium, sångare (alt), medverkade 1751
- Lars Nordling (d. 1711 1773) notarie i Ämbets- och byggningskollegium, klavikord, cembalo
- Just. C. Osterman, fullmakt för Pehr Cederhamn daterad i Stockholm 11/4 1745
- Ludwig Ferdinand Pape (1711–1766) hovkvartermästare, borgmästare i Arboga, musikstudier Sanderberg
- Andreas (Anders) Schederman (Schiäderman) kantor vid Slottskyrkan
- Paul Diedrich Schernicau (ca 1700–1758) hovkapellist, notkopist, medverkade 1751
- Philipp Schläger
- Lorens Slottberg (d. 18/3 1744) perukmakare (osäker identifiering)
- Lars Stobaeus, Akademiska kapellet i Uppsala
- Strandberg, ej utkwitterat medaljen (Obs! två personer)
- Strandberg, ej utkwitterat medaljen (Obs! två personer)
- Zacharias Sunnerstedt (d. 31/8 1745) hovkontrollör, violin
- Lars Jacob Swennerberg, bisättare i Stockholms accisrätt
- Petrus (Petter) Tillæus (1719–1783) mantalskommissarie, violin, traversflöjt
- Jacob Torstensson (f. ca 1726) Svenska Komediens orkester, hautboist vid Värmlands regemente, oboe,

violin, viola, notkopist, medverkade 1751
Carl Samuel Tystenbergs (ca 1717–1770) kamrer i Slottsbyggnadsdirektionen
Per (Petter) Ubman (d. 1772) borgmästare i Öregrund, hovsekreterare, Utile Dulci
And. Wallenius
Magnus Valtinsson, adlad Adlerstam (1717–1803) kommerseråd, LMA 7/12 1771 (stiftare), sekreterare i
KMA 1771–1772, Patriotiska sällskapet (stiftare), klaverist
Anders Wesström (1720/21–1781) orgel, violin, tonsättare, Akademiska kapellet i Uppsala (stipendium
1742–1744), notkopist, hovkapellist 1748, medverkade 1751
Johan Martin Wettergren (d. 27/9 1752) kamrer vid militiestatens änke- och pupillkassa, violin, cittra
Johan Christian Wier (1722–1765) sekreterare vid Barnhuset 1761, violin, violoncell, cembalo, Akade-
miska kapellet i Uppsala?, medverkade 1751
Wikström, ej utkwitterat medaljen
C. Winberg
Ferdinand Zellbell d.y. (1719–1780) organist i Storkyrkan, hovkapellmästares titel, tonsättare, LMA 7/12
1771 (stiftare), notkopist H/N 52, medverkade 1751
Åberg (d. före 1745), medaljen utkwitterad av fadern
Anders Åhman (d. 27/2 1766) stallbokhållare, sångare
Jonas Åhman (1725/30–1761) organist i Skeppsholmskyrkan, hovkapellist, tonsättare, orgel, violin, med-
verkade 1751
Anders Åström

Kantorer

Carl Nordén (ca 1700–1776) kantor vid Klara kyrka och skola (bas), medverkade 1751
Anders Molin (ca 1714–1746) kantor och apologist vid Storskolan (Trivialskolan), violin

Chorgossar

Jöran Bergström
Jöran Andersson Bröms (ca 1728–25/10 1762) läftkrämare, klavikord
Lars Ekelund (f. 1729) kantor i Riddarholmskyrkan (bas), medverkade 1751
Johan Frimo(e) (1727–1776) fabriksnickare, tobakshandlare
Johan Lindgren (f. 1728) gått i Ladugårdslandsskolan, inskriven vid Trivialskolan 9/2 1741
Miltopaus (Miltopaeus), ej utkwitterat medaljen
Johan Fredrik Nyström (f. 1726) inskriven vid Trivialskolan 6/2 1738
Johan Sandahl
Friedrich Wilhelm Toll
Friedrich Widman (1727/28–1785) kammarförvant och kamrer vid Frimurarbarnhuset, klavikord

Orgelbyggare

Olof Hedlund (ca 1707–1749)
Orgelbyggargesäll, möjligen Lorentz Åberg, belagd såsom gesäll hos Hedlund åren 1742–1744

Förkortningar

BeRI	Ingmar Bengtsson, J.H. Roman och hans instrumentalmusik, se litteraturförteckningen
HLA	Landsarkivet i Härnösand
H/N	handstil/notpiktur
HRV	Holm, Anna Lena, Tematisk förteckning över Romans vokalverk, se litteraturförteckningen
HSFR	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
IMHS	instrumentalmusik i handskrift
KB	Kungliga biblioteket
KMA	Kungl. Musikaliska akademien
LMA	ledamot av Kungl. Musikaliska akademien
LUB	Lunds universitetsbibliotek
RA	Riksarkivet
RISM	Répertoire International des Sources Musicales
sig.	signum
SMB	Statens musikbibliotek
SSA	Stockholms stadsarkiv
SSIA	Stockholms slottsarkiv
UUB	Uppsala universitetsbibliotek
ULA	Landsarkivet i Uppsala
VSB	Västerås stadsbibliotek

Litteratur

- Almquist, Jan Eric 1954: *Lagsagor och domsagor i Sverige I*, Stockholm
- Andersson, Greger 1995: "Musik av Johan Helmich Roman och hans samtida i Lunds universitetsbibliotek", i: *Svensk tidskrift för musikforskning* 76–77 (1994–1995), s. 9–30
- Bengtsson, Britta 2000: "Ferdinand Zellbells tyska oboister". i: *Svensk tidskrift för musikforskning* 82 (2000), s. 11–20
- Bengtsson, Britta 2001: *1751 års män. Anteckningar om amatörer och hovkapellister vid 'Kongl. Begravnings och Kongl. Krönings Musiquerne år 1751'*. (Musik i Sverige 12) Stockholm
- Bengtsson, Ingmar 1955: *J.H. Roman och hans instrumentalmusik. Käll- och stilkritiska studier*. (Studia musicologica Upsaliensia IV) Uppsala (Vid angivande av verknummer citerad BeRI)
- Dahlgren, E.W. 1916: *Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739–1915*. Stockholm
- Hammarin, Johan 1846: *Carlstads stifts herdaminne*. Karlstad
- Helenius-Öberg, Eva 1994: *Johan Helmich Roman. Liv och verk genom samtida ögon. Dokumentens vittnesbörd*. (Kungl. Musikaliska akademins skriftserie 78) Stockholm
- Helenius-Öberg, Eva 1995: "Johan Helmich Roman i källornas ljus", i: *Svensk tidskrift för musikforskning* 76–77 (1994–1995) s. 57–68
- Helenius-Öberg, Eva 2000: "Italienska modeller för akademien", i: *Bidrag till Kungl. Musikaliska akademins historia. Förstudier och problemfält* 3. Stockholm
- Holm, Anna Lena 1991: "Ferdinand Zellbell d.ä.:s inkomster år 1722", i: *Svensk tidskrift för musikforskning* 73 (1991) s. 85–96
- Holm, Anna Lena 1994: *Tematisk förteckning över J.H. Romans vokalverk*. (Musik i Sverige 7). Stockholm (Vid angivande av verknummer citerad HRV)
- Holm, Anna Lena 1997: "Meddelanden från Statens Musikbibliotek", i: *Svensk tidskrift för musikforskning* 79 (1997) nr2, s. 134–137

- Holm, Anna Lena 1998: "Meddelanden från Statens musikbibliotek. Nya verk till RISM", i: *STM-Online* 1
- Holst, Walfrid 1956: *Ulrika Eleonora d.y. Karl XII:s syster*. Stockholm
- Hülphers, Abraham Abrahamsson 1773: *Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter*. Västerås
- Kjellberg, Erik 1979: *Kungliga musiker i Sverige under Stormaktstiden. Studier kring deras organisation, verksamheter och status ca 1620–ca 1720*. Diss. Uppsala
- Kyhlberg, Bengt 1974: *Musiken i Uppsala under stormaktstiden 1. 1620–1660*. (Acta Universitatis Upsalensis. Skrifter rörande Uppsala iniversitet. C. Organisation och historia 30) Uppsala
- Philippi, Hans 1976: *Landgraf Karl von Hessen-Kassel*. (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Hessen 34) Marburg
- Rudén, Jan Olof 1981: *Music in tablature. A thematic index with source descriptions of music in tablature notation in Sweden*. (Musik i Sverige 5) Stockholm
- Walther, Johann Gottfried 1732: "LEXIKON oder musicalische Bibliothek". Leipzig

Summary

On November, 24 1741, Queen Ulrika Eleonora, Jr., died. She was removed to the chapel on December, 5 1741 and buried on December, 1 1742. By a letter from Johan Helmich Roman the music performed at these events is partly known.. The discovery of name lists of the 101 performing musicians (2 organ builders, 1 messenger uncounted) changes the research possibilities on the development of the royal orchestra. Opposed to the conditions of the corresponding 1751 national solemnities the professional musicians form a minority (28 persons), of which 12 belonged to the royal orchestra, 8 to the royal life guards oboists, 4 to the royal trumpeters, 2 were singers and 2 precentors, whereas the musicians called for outside the court were 73 (among them 10 school boys). Many of the amatuer musicians were educated people with university studies, performing in the academic orchestras, and were in their professions to be of importance for the developing of musical societies and associations in 18th c. Sweden. One of them was Pehr Cederhamn whose handwriting is identified as H/N 23 and Collection Engelhardt E:16, a discovery that enables determination of parts of the music library of the royal orchestra from the 1740's.